Karin Naumann. *Utopien von Freiheit. Die Schweiz im Spiegel schwedischer Literatur*. (Beiträge zur nordischen Philologie, 23. Band) Basel und Frankfurt am Main: Helbing & Lichtenhahn Verlag, 1994. 220 s. ISBN 3-7190-1227-1.

"Det finns ju andra länder än de skandinaviska som med minst lika stor rätt kan karaktäriseras som gamla, fria eller rentav fjällhöga (Schweiz ligger rätt bra till)" skrev Lars Lönnroth apropå den svenska nationalsången *Du gamla, du fria* i en artikel där han efterlyser en ny nordisk kulturforskning ('Finns det en nordisk egenart?' i *Svenska Dagbladet*, 30 april 1993). I samma artikel beskriver Lönnroth den svenska modellen som "numera något skamfilad och med hål som en schweizerost". Schvungfull metaforik eller allusioner på en *Schweiz-connection*? Karin Naumanns intressanta studie från 1994 om Schweiz-bilden i svensk litteratur visar att Lönnroths anspelningar inte är så slumpartade som jag trodde.

Utopien von Freiheit. Die Schweiz im Spiegel schwedischer Literatur är ett komparativt arbete där författaren har försökt att presentera "ein möglichst variiertes Bild von der Schweiz in der schwedischen Literatur im Wandel der Jahrhunderte" (Naumann, 1994, Vorwort). Boken utgavs i samband med det

kulturella utbytesprojektet 'Schweden-Schweiz 1993'. Naumann gör vad hon lovar i förordet. Efter en kort inledning ger hon en utförlig historisk översikt över förbindelserna mellan Sverige och Schweiz. Det är en översikt där olika kända och mindre kända personer spelar en roll och där materialet utgörs av brev, (pseudo)vetenskapliga skrifter, reseskildringar, dikter, romaner osv. Den historiska genomgången består av sju kapitel, det hela avslutas med en kort tillbakablick (Rückblick). Förutom en bibliografi och ett personsregister finns det bildmaterial, bl.a. bilder av Strindberg och Södergran. En karta över Schweiz saknas tyvärr.

Över de tidigaste förbindelserna vilar ett romantiskt skimmer. Enligt vissa källor skulle urkantonernas invånare, i synnerhet Hasslidalens, härstamma från svenska (och frisiska) vikingar. Denna gamla myt var känd ännu långt in på 1900-talet och var studieföremål för göticismens vetenskapsmän. Myten återfinns också hos romantiska diktare som Geijer. Mer konkret blir Schweiz-bilden när Naumann går in på bildningsresorna (*The Grand Tour*) som unga svenska män från överklassen företog till Europa på 1600- och 1700-talen. Italien och Frankrike var populära resmål. Många reste genom Schweiz på väg till Italien och det fanns åtskilliga som stannade i Schweiz under en längre tid.

I kapitlet 'Von der Romantik bis zum Bürgerlichen Realismus' diskuterar Naumann reseskildringar och dikter som handlar om Schweiz av författare som Carl Snoilsky och Fredrika Bremer och vetenskapsmän som Carl Wilhelm Böttiger. Vissa författare ägnas utförliga avsnitt, andra behandlas i korta skisser.

I 'Die Emigranten um die Jahrhundertwende' står åttio- och nittiotalens författare centralt. Strindberg var en av författarna som bodde i Schweiz under en längre period. Man får intrycket av att tonvikten ligger mer på Strindbergs liv och erfarenheter i Schweiz än på bilden av Schweiz i dennes litterära verk. Strindbergs vän, sedermera fiende (Strindbergsfejden), var Verner von Heidenstam. Strindberg och Heidenstam träffades och umgicks i Schweiz. Avsnittet om Heidenstam illustrerar att i en komparativ studie som Naumanns andra fakta belyses eftersom stoffet betraktas från ett annat perspektiv. På det sättet får man andra intressanta uppgifter om Heidenstam och andra författare än i t.ex. en vanlig svensk litteraturhistoria.

Efter sekelskiftet besökte många Schweiz för att söka bot för sin sjukdom (tuberkulos). Ett berömt exempel är den finlandssvenska lyrikern Edith Södergran, vars vistelse i Davos beskrivs i kapitlet 'Die Alpenlandschaft vom

Sanatoriumsfenster aus'.

Andra kapitel är 'Drei Reiseschilderungen' (men handlar det inte nästan hela tiden om reseskildringar i den här boken?) och 'Zwei kritische Stimmen' (Arvid Brenner och Jacques Werup).

Slutkapitlet har den vackra titeln 'Ansichtkarten aus Helvetien: Panoramen und Klischees bis in unsere Gegenwart'. I inledningen till sista kapitlet indelar Naumann svensk efterkrigslitteratur med bilder om Schweiz i tre kategorier: 1. författaren är i Schweiz som turist eller på genomresa och "möchte nachträglich auch ein paar helvetische Impressionen nebenbei festhalten", 2. författare där beskrivningen av Schweiz har en naturlig plats i deras memoarer, "da die Verfasser in der Eidgenossenschaft sesshaft waren oder sind" och 3. historiska romaner där händelserna delvis utspelas i Schweiz, t.ex. i *Byron* av Sigrid Combüchen (Naumann, 1994, s. 183).

I följande avsnitt utarbetas detta på ett fragmentariskt (avsnitt på bara en eller två sidor) och inte alltid funktionellt sätt. Panoramat får karaktären av ett potpurri. Så blir det ofta i strävan efter att ge en varierad bild. Man stöter för övrigt inte bara på kompositionella problem. Det finns också några teoretiska frågor som gör sig påminda när man läser *Utopien von Freiheit*.

Så baserar Naumann sig på olika genrer, både fiktiva och icke-fiktiva. Brev och reseskildringar utgör det största källmaterialet. På vilket sätt styrs bilden av formen? På vilket sätt styrs bilden av betraktarens ideologiska bakgrund eller av positionen han eller hon intar, som 1700-tals resenär, 1800-tals turist eller poststrukturell nomad? Sedan ingår i Schweiz-bilden inte bara naturskildringar, utan också beskrivningen av folkkaraktären. Men vad innebär begreppet folkkaraktär? Är det en konstruerad identitet, någonting som konstrueras av gamla (nationella) myter? (se bl.a. Billy Ehn, Jonas Frykman och Orvar Löfgren, *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*, 1993). Sådana frågor av teoretisk karaktär saknar jag i *Utopien von Freiheit*.

Naumanns studie är i hög grad deskriptiv, men den är intressant och informativ. Studieobjektet förutsätter gedigna kunskaper om båda nationerna och Karin Naumann har dessa kunskaper.

Apropå Lönnroths allusion saknar Schweiz någonting väsentligt som ingår i den geografiska karakteristiken av Sverige: havet. Men det kan också vara som på Louvren. Jaha.

Petra Broomans, Rijksuniversiteit Groningen